

Po treh čitanjih je bil razglašen 25. marca 1888 „Opšti imovinski zakonik za knjaževinu Crnu goru“ in je stopil v veljavo s 1. julijem istega leta.

Delo je velikega pomena, ne le za Črno goro, nego za pravno vedo sploh, kar je razvidno že iz tega, da je preloženo na pet jezikov: francoski, nemški, laški, španski in ruski. Glavno pa raditega, ker je to prvi zakonik XIX. stoletja, ki je črpal iz živega običajnega prava in posnel odtod veliko množico ustanov in pravil, dočim so prvi zakoniki večinoma zanemarjali ta bogati vir.

Že po desetih letih je bila potrebna druga izdaja; preskrbel jo je avtor sam. V nji so vpeljane nekatere izpremembe, glavno zopet na polju običajnega prava. Videti je, kako je bil učenjak zavzet za pravne običaje, a da je pri tem stregel potrebi naroda in se obenem ravnal po zahtevi moderne pravne vede: pravni običaj je najjasnejše zrcalo narodovega pravnega prepričanja in družabnih potreb.¹⁾

Končavši kodifikačno delo, se je vrnil Bogišić na Rusko, da uredi svoje nadaljne razmere. Ministrstvo za uk mu je ponudilo stolico rimskega prava na moskovski univerzi; tega mesta ni sprejel, deloma radi čisto nove stroke, ki bi se moral nanjo šele pripraviti, deloma je bil že preveč utrujen od kodifikačnega dela črnogorskega zakonika in si je zaželel počitka. Prosil je torej za umirovljenje in ga je tudi dobil l. 1890. Šel je v Pariz na odpočinek. Ali dolgo ni mogel mirovati: sestavil si je po kratkem odpočinku program za daljno literarno delovanje in hodil s to namero na večja potovanja preiskovat arhive.

L. 1892. se je mudil v Dubrovniku; tu ga pozove črnogorski knez Nikola v Cetinje ter mu ponudi ministrski portfelj. Bogišić sicer ni hotel prevzeti težkega posla, toda knez ni odnehal, češ, kot avtor zakonika je vsaj za nekoliko časa moralno prisiljen nadzorovati, kako se zakon v praksi izvršuje. Na tako prigovarjanje je prevzel Bogišić justično ministrstvo in ga vodil celih šest let.

¹⁾ Referat o zakoniku je spisal dr. Danilo Majaron v „Slovenskem Pravniku“, 1891.

L. 1894. je prehodil vso Črno goro v spremstvu dveh črnogorskih profesorjev. Pregledoval je sodnije, preiskoval arhive, v kolikor so imeli pravnih listin, obiskal kraje, kjer prebivavci pasejo vso leto skupno živino, da bi seznanil tamošnje običaje itd. Izdal je več naredbe in ustanovil štiri nove okrožne sodnije. L. 1897. je šel z ministrskim predsednikom Božo Petrovičem v Rim, da bi sklenil ženitovanjsko pogodbo med knjeginjo Heleno in prestolonaslednikom, sedanjim kraljem Viktorjem Emanuelom III.

Po šestih letih plodnega delovanja na ministrskem sedežu je stopil naš učenjak v trajen pokoj — prosil je bil zanj že večkrat poprej, ali knez mu ni hotel ugoditi, ker je poznal izvrstnega učenjaka in politika ter je želel, da dobro uredi pravne zadeve v kneževini. Pokoj je vžival Bogišić v Parizu, kjer je imel mnogo prijateljev in znancev, nekaj celo še izza dijaških let. Hodil je večkrat na krajša in daljša potovanja in na slednjem potovanju iz Italije v Cetinje ga doleti nagla smrt na Reki dne 24. aprila t. l.

Kratko posnemamo svojo sodbo o Bogišiću lahko v sledečih besedah: Bogišić je bil med prvimi delavci na polju zgodovinskega prava južnih Slovanov, prvi po času in prvi po delih. Glavno pozornost je obračal na živo običajno pravo, predvsem na rodbinsko pravo. Vzbudil je zanimanje za ta oddelek med mnogimi rojaki in znanstveniki, da so začeli proučevati življenje preprostega naroda in črpati iz njega znanost kot iz bogatega vira. Utemeljil je v znanstvu pomen živih pravnih običajev in jih uveljavil v črnogorskem zakoniku. S tem je tudi dvignil pravno vedo sploh na višjo stopnjo.

Razen omenjenih knjig je spisal še večjo vrsto manjih spisov pravne, zgodovinske in narodopisne vsebine; pravni so vzeti večinoma iz običajnega rodbinskega prava južnih Slovanov. — Pisal je v hrvaškem, srbskem, ruskem, laškem in francoskem jeziku.¹⁾

¹⁾ Literatura: Navedeni Bogišićevi spisi. Življenjepisna data iz brošure prof. Kadleca, kjer so navedeni še vsi daljni podrobni spisi našega učenjaka.

